

دانشگاه الزهرا

دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد رشته توسعه اقتصادی و برنامه ریزی

عنوان:

بررسی آثار یکپارچگی بر تجارت بین کشور های عضو آکو: (مدل جاذبه)

استاد راهنما : سرکار خانم دکتر زهرا افشاری

استاد مشاور: جناب آقای دکتر احمد یزدان پناه

دانشجو : میترا رحمانی

تابستان ۱۳۷۶

چکیده:

عوامل و انگیزه های متعدد و متنوعی رشد منطقه گرایی در سالهای اخیر را سبب شده اند. مطابق انتظار تئوریک (تئوری یک پارچگی اقتصادی) منطقه گرایی می تواند تاثیرات اقتصادی فراوانی از قبیل افزایش مبادلات تجاری، بهبود رفاه اقتصادی، صرفه های ناشی از مقیاس،... را برای کشور های منطقه به همراه داشته باشد. حال در این تحقیق با مروری بر ادبیات یکپارچگی اقتصادی و نگاهی کوتاه به ترتیبات تجاری منطقه ای موجود در جهان، هدف اصلی بررسی تاثیر سازمان همکاریهای اقتصادی آکو بر توان افزایش تجارت دو جانبه بین اعضا (پتانسیل تجاری) است .

بدین منظور از مدل جاذبه استفاده شده است که امکان برآورد پتانسیل تجاری بین دو کشور را با استفاده از عوامل تاثیر گذار هر دو کشور ماندند ویژگیهای اقتصادی دو کشور در گیر در تجارت

فاصله جغرافیایی دو کشور، موانع و تشویق‌های موجود در این رابطه (از جمله موافقت نامه های تجاری) را در قالب مطالعات اقتصاد سنجی فراهم می آورد.

برای اینکه هدف این تحقیق برآورد شود، مدل جاذبه با تنظیم دو سناریو مورد استفاده قرار گرفته است. سناریوی اول، وجود سازمان همکاری اقتصادی اکو و سناریوی دوم با فرض عدم وجود سازمان مذکور، تفاوت مقدار در برآزش شده پتانسیل تجاری توسط این دو سناریو به عنوان تاثیر این سازمان بر پتانسیل تجاری دو جانبه اعضا در نظر گرفته شده است.

از آنجایی که مدل جاذبه از جمله مدل‌های تایید مقطعی می باشد، از مقطع زمانی ۱۹۹۳ میلادی که جدیدترین آمار لازم در آن سال وجود داشت استفاده شده است و به علت تنوع کشورهای موجود در نمونه (اعضا اکو: آذربایجان، ازبکستان، افغانستان، ایران، پاکستان، تاجیکستان، ترکمنستان، ترکیه، غزاقستان و قرقیزستان و طرفهای تجاری آنها) آمارهای لازم از سالنامه های آماری صندوق بین المللی پول و انکتاد استخراج شده است.

نتایج برآورد نشان می دهد که سازمان اکو بر پتانسیل اعضا اگر چه تاثیر مثبت داشته ولی میزان این تاثیر نسبت به سایر نسبت به سایر سازمانهای مشابه ولی کمتر می باشد، مقایسه جریانهای تجاری دو جانبه واقعی با پتانسیلهای تجاری دو جانبه برآورد شده توسط دو سناریو، مشخص می کند که آنچه در واقعیت محقق شده است در اکثر موارد یا بسیار کمتر از پتانسیلهای برآورد شده است و یا اصلا در واقعیت جریان تجاری صورت نگرفته است.

فهرست مطالب

چکیده

فصل اول : مقدمه

فصل دوم : مروری بر ادبیات یکپارچگی اقتصادی

۱-۲- تعریف یکپارچگی اقتصادی

۲-۲- مراحل یکپارچگی

۱-۲-۲- موافقت نامه تجارت ترجیحی

۲-۲-۲- منطق آزاد تجاری

۳-۲-۲- اتحادیه گمرکی

۴-۲-۲- بازار مشترک

۵-۲-۲- اتحادیه کامل اقتصادی

۳-۲- نظریه یکپارچگی

۴-۲- اثرات یکپارچگی

۱-۴-۲- اثرات ایستا

الف- اثرات وارد بر تجارت

ب- اثرات رفاهی

۲-۴-۲- اثرات غیر ایستا

الف- صرفه های ناشی از مقیاس

ب- تغییر در رابطه مبادله

ج- تغییر اجباری در کارآیی به دلیل افزایش رقابت خارجی

د- تغییر در نرخ رشد اقتصادی

۵-۲- اثرات یکپارچگی بر دنیای خارج

مآخذ فصل دوم

فصل سوم : مروری بر ترتیبات تجاری منطقه ای در سطح جهان

۱-۳- انگیزه های منطقه گرایی

- ۳-۱-۱-انگیزه های اقتصادی
- ۳-۱-۲-انگیزه های غیر اقتصادی
- ۳-۱-۳-کندی مذاکرات دوراروگوئه
- ۳-۱-۴-منطقه به عنوان بازاری مطمئن
- ۳-۱-۵-همکاری های منطقه ای مکملی برای اصلاحات داخلی
- ۳-۱-۶-اتحادیه اروپا نمونه منطقه موفق
- ۳-۱-۷-اثر دمیینو
- ۳-۱-۸-حمایت از صنایع نوزاد
- ۳-۲-نگاهی به یکپارچگی های منطقه ای (موافقت نامه های تجارت آزاد) در جهان
- ۳-۲-۱-اروپا
- ۳-۲-۲-امریکا
- ۳-۲-۳-افریقا
- ۳-۲-۴-آسیا
- مآخذ فصل سوم

فصل چهارم : سازمان همکاریهای اقتصادی اکو

- ۴-۱-معرفی سازمان همکاریهای اقتصادی "اکو"
- ۴-۱-۱-تاریخچه تشکیل اکو
- ۴-۱-۳-ارکان اکو
- ۴-۲-نگاهی کلی به ساختار اقتصادی و تجارت اعضای اکو
- ۴-۳-روابط تجاری دو جانبه کشورهای عضو اکو
- ۴-۳-۱-بررسی سطح روابط دو جانبه بین کشورهای عضو

۴-۳-۲- بررسی اقلام عمده مبادلاتی ایران ب کشور های عضو اکو

۴-۴- معرفی گروه محصولات عمده صادراتی کشورهای عضو اکو با مزیت نسبی آشکار شده

مآخذ فصل چهارم

فصل پنجم: معرفی مدل جاذبه به منظور بررسی تاثیر یکپارچگی بر پتانسیلهای تجاری بین

اعضا

۵-۱- مقدمه

۵-۱-۱- برآوردهای ساده پتانسیل تجاری

۵-۱-۲- برآورد پتانسیل تجاری با استفاده از آزمونهای مشابهت

۵-۱-۳- برآورد پتانسیل با استفاده از مدل جاذبه

۵-۲- معرفی مدل جاذبه

۵-۳- تاریخچه مدل جاذبه

۵-۴- بررسی اثرات یکپارچگی بر جریانهای تجاری دو جانبه با استفاده از مدل جاذبه

۵-۴-۱- بررسی اثرات ب استفاده از روش پسمانده ها

۵-۴-۲- بررسی اثرات با استفاده از متغیر های مجازی

۵-۵- مروری بر مطالعات کاربردی انجام شده با استفاده از مدل جاذبه

۵-۶- برآورد تاثیر سازمان همکاری های اقتصادی (اکو) بر پتانسیل تجاری دو جانبه اعضا ب

استفاده از مدل جاذبه (معرفی مدل)

مآخذ فصل پنجم

فصل ششم : برآورد پتانسیل تجاری دو جانبه اعضای اکو و بررسی تاثیر سازمان بر پتانسیل

تجاری دو جانبه

۱-۶- برآورد مدل

۲-۶- تفسیر ضرایب

۳-۶- آزمونهای بررسی وجود یا عدم وجود مشکلات اقتصادسنجی

الف- آزمون تشخیص وجود هم خطی

ب- آزمون تشخیص واریانس ناهمسانی

ج- آزمون نرمال بودن پسماند ها

۴-۶- بررسی تاثیر سازمان همکاریهای اقتصادی اکو بر پتانسیلهای تجاری دو جانبه اعضا

مآخذ فصل ششم

۱-۷- مشکلات

۱-۱-۷- مشکلات سیاسی

الف- مشکلات سیاسی درون منطقه ای

ب- مشکلات سیاسی برون اقتصادی

۲-۱-۷- مشکلات ساختارهای اقتصادی

۳-۱-۷- مشکلات اجرایی

۲-۷- پیشنهادات

۳-۷- نقش ایران در اکو

ضمائم :

ضمیمه ۱: جداول اقلام عمده مبادلاتی ایران با سایر اعضای اکو

ضمیمه ۲: پرینت های کامپیوتری مربوط به برآورد مدل و آزمونهای اقتصادسنجی

کتابنامه :

مآخذ فارسی

مآخذ انگلیسی

ABSTRACT

فهرست جدولها و نمودارها

عنوان

نمودار ۱-۲: اثرات ایستای یکپارچگی

نمودار ۲-۲: صرفه جویی حاصل از مقیاس تشکیل یکپارچگی

نمودار ۲-۳: اثر رابطه مبادله در یک مدل تعادلی جزئی

جدول ۱-۳: ترتیبات تجاری منطقه ای در اروپا (۱۹۹۴)

جدول ۲-۳: ترتیبات تجاری منطقه ای در امریکا (۱۹۹۴)

جدول ۳-۳: ترتیبات تجاری منطقه ای در افریقا (۱۹۹۴)

جدول ۳-۴: ترتیبات تجاری منطقه ای در شرق و جنوب شرق آسیا (۱۹۹۴)

جدول ۳-۵: ترتیبات تجاری منطقه ای در خاورمیانه (۱۹۹۴)

نمودار ۱-۴: ساختار سازمانی اکو

جدول ۱-۴: ساختار اقتصادی و تجارت خارجی اعضای اکو (۱۹۹۳)

جدول ۲-۴: صادرات آذربایجان به سایر اعضای اکو (درصد، میلیون دلار)

جدول ۳-۴: واردات آذربایجان از سایر اعضای اکو (درصد، میلیون دلار)

جدول ۴-۴: صادرات ازبکستان به سایر اعضای اکو (درصد، میلیون دلار)

جدول ۴-۵: واردات ازبکستان از سایر اعضای اکو (درصد، میلیون دلار)

جدول ۴-۶: صادرات افغانستان به سایر اعضای اکو (درصد، میلیون دلار)

جدول ۴-۷: واردات افغانستان از سایر اعضای اکو (درصد، میلیون دلار)

جدول ۴-۸: صادرات ایران به سایر اعضای اکو (درصد، میلیون دلار)

جدول ۴-۹: واردات ایران از سایر اعضای اکو (درصد، میلیون دلار)

جدول ۴-۱۰: صادرات پاکستان به سایر اعضای اکو (درصد، میلیون دلار)

- جدول ۴-۱۱ واردات پاکستان از سایر اعضای اگو (درصد، میلیون دلار)
- جدول ۴-۱۲ صادرات تاجیکستان به سایر اعضای اگو (درصد، میلیون دلار)
- جدول ۴-۱۳ واردات تاجیکستان از سایر اعضای اگو (درصد، کیلیون دلار)
- جدول ۴-۱۴ صادرات ترکمنستان به سایر اعضای اگو (درصد، میلیون دلار)
- جدول ۴-۱۵ واردات ترکمنستان از سایر اعضای اگو (درصد، میلیون دلار)
- جدول ۴-۱۶ صادرات ترکیه به سایر اعضای اگو (درصد، میلیون دلار)
- جدول ۴-۱۷ واردات ترکیه از سایر اعضای اگو (درصد، میلیون دلار)
- جدول ۴-۱۸ صادرات قزاقستان به سایر اعضای اگو (درصد، میلیون دلار)
- جدول ۴-۱۹ واردات قزاقستان از سایر اعضای اگو (درصد، میلیون دلار)
- جدول ۴-۲۰ صادرات قرقیزستان به سایر اعضای اگو (درصد، میلیون دلار)
- جدول ۴-۲۱ واردات قرقیزستان از سایر اعضای اگو (درصد، میلیون دلار)
- جدول ۴-۲۲ محصولات عمده صادراتی با مزیت نسبی آشکار شده آذربایجان (۱۹۹۴)
- جدول ۴-۲۳ محصولات عمده صادراتی با مزیت نسبی آشکار شده ازبکستان (۱۹۹۴)
- جدول ۴-۲۴ محصولات عمده صادراتی با مزیت نسبی آشکار شده افغانستان (۱۹۹۴)
- جدول ۴-۲۵ محصولات عمده صادراتی با مزیت نسبی آشکار شده ایران (۱۹۹۴)
- جدول ۴-۲۶ محصولات عمده صادراتی با مزیت نسبی آشکار شده پاکستان (۱۹۹۴)
- جدول ۴-۲۷ محصولات عمده صادراتی با مزیت نسبی آشکار شده تاجیکستان (۱۹۹۴)
- جدول ۴-۲۸ محصولات عمده صادراتی با مزیت نسبی آشکار شده ترکمنستان (۱۹۹۴)
- جدول ۴-۲۹ محصولات عمده صادراتی با مزیت نسبی آشکار شده ترکیه (۱۹۹۴)
- جدول ۴-۳۰ محصولات عمده صادراتی با مزیت نسبی آشکار شده قزاقستان (۱۹۹۴)
- جدول ۴-۳۱ محصولات عمده صادراتی با مزیت نسبی آشکار شده قرقیزستان (۱۹۹۴)
- جدول ۵-۱ معرفی مدل جاذبه

جدول ۱-۶ معرفی متغیرهای وارد شده در مدل برآورد پتانسیل تجاری دوجانبه کشورهای

عضو اکو

جدول ۲-۶ ضرایب برآورد شده حاصل از مدل جاذبه برای بررسی پتانسیل تجاری دوجانبه

اعضای اکو

جدول ۳-۶ جریان های تجاری دوجانبه اعضای اکو (مقدار برآزش شده توسط سناریو اول و

دوم و تفاوت آنها) (۱۹۹۳) (میلیون دلار)

جدول ۴-۶ جریانهای تجاری دوجانبه واقعی اعضای اکو و پتانسیل های تجاری و دوجانبه در

برگرفته تاثیر سازمان اکو (۱۹۹۳) (میلیون دلار)